

Рада ботанічних садів України
Управління з питань екологічної безпеки Запорізької міської ради
Позашкільний навчальний заклад
”Дитячий парк «Запорізький міський ботанічний сад» “
Запорізької міської ради Запорізької області

**БОТАНІЧНІ САДИ ТА ДЕНДРОПАРКИ –
ЦЕНТРИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ
У СУЧАСНОМУ ІННОВАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

*Матеріали сесії Ради ботанічних садів України
Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 60-річчю позашкільного навчального закладу
”Дитячий парк «Запорізький міський ботанічний сад» “
Запорізької міської ради Запорізької області*

29 травня – 1 червня 2018р.

**Запоріжжя
2018**

Редакційна колегія:

Фролов М.О. – доктор історичних наук, професор,
ректор Запорізького національного університету, народний депутат України

Заїменко Н.В. – Голова Ради ботанічних садів та дендропарків України,
директор Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України

Єршоміна Т.І. – директор Позашкільного навчального закладу
”Дитячий парк «Запорізький міський ботанічний сад» “ Запорізької міської ради
Запорізької області

Гнатюк А.М. – кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник
Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України

Гапоненко М.Б. - кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник,
заступник директора Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України

Каганов Ю.О. – кандидат історичних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної
роботи Запорізького національного університету

Артюх-Савлущинська І.Ю. – в.о. заступника директора Позашкільного навчального
закладу ”Дитячий парк «Запорізький міський ботанічний сад» “
Запорізької міської ради Запорізької області

Відповідальність за точність та достовірність матеріалів,
викладених в публікаціях, несуть автори

Друкується за ухвалою вченої ради
Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України

Б86 Ботанічні сади та дендропарки – центри формування екологічної культури у сучасному інноваційно-освітньому просторі : матеріали сесії Ради ботаніч. садів України Міжнар. наук. конф., присвяч. 60-річчю позашк. навч. закл. «Дитячий парк «Запорізький міський ботанічний сад» Запорізької міської ради Запорізької обл. (29 трав. – 1 черв. 2018 р.) / редкол. : Н. В. Заїменко та ін. – Запоріжжя : [ЗНУ], 2018. – 296 с.

УДК 502.211:582:630.27(063)

©Автори публікацій

©Запорізький національний університет, 2018

ЗМІСТ

Єрьоміна Т.І. ЗАПОРІЗЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ САД – ЦЕНТР ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ	11
Косенко І.С., Грабовий В.М. ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ, РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ «СОФІЇВКА» НАН УКРАЇНИ	18
Слюсаренко О.М., Азарова Л.В., Васильєва Т.В. РІЗНОМАЇТТЯ КОЛЕКЦІЇ ДЕРЕВНО-КУЩОВИХ РОСЛИН БОТАНІЧНОГО САДУ ЯК ОСНОВА ДЛЯ НАУКОВОЇ ТА ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА	21
Алехин А.А., Орлова Т.Г., Алехина Н.Н. СЕМЕЙСТВО SCROPHULARIACEAE JUSS. В КОЛЛЕКЦИИ БОТАНИЧЕСКОГО САДА ХАРЬКОВСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА ім. В.Н. КАРАЗИНА	24
Орлова Т.Г., Друлева И.В., Алёхин А.А. ИНТРОДУКЦИЯ ВИДОВ СЕМЕЙСТВА LEGUMINOSAE JUSS.	26
Ляшенко В.В., Алёхин О.О. ОСОБЕННОСТИ НАЧАЛЬНЫХ ЭТАПОВ ОНТОГЕНЕЗА ВИДОВ РОДА LINUM L. EX SITU	29
Мамедов Т.С., Аббасова З.Г. РЕЗУЛЬТАТЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИНТРОДУКЦИИ ДРЕВЕСНЫХ РАСТЕНИЙ В КОЛЛЕКЦИЯХ ИНСТИТУТА ДЕНДРОЛОГИИ НАН АЗЕРБАЙДЖАНА	32
Єрьоміна Т.І., Корнієвська В.Г., Корнієвський Ю.І. ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ШКОЛЯРІВ ТА СТУДЕНТІВ	34
Кабар А.М., Мартинова Н.В., Іванько І.А. СТАН ДЕРЕВОСТАНУ ПАРКОВИХ НАСАДЖЕНЬ МІСТА ДНІПРО НА ПРИКЛАДІ ПАРКУ «ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ»	40
Степенькіна П.Я. КОРСУНСЬКИЙ ПАРК У СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	42
Казімірова Л.П. БОТАНІЧНИЙ САД ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	45
Бедніна В.Г. ЕКОЛОГО-ПРОСВІТНИЦЬКЕ ЗНАЧЕННЯ БОТАНІЧНОЇ КОЛЕКЦІЇ ПОЛТАВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	47
Сіляк О.Ф. ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЯК СИСТЕМОУТВОРЮВАЛЬНИЙ ФАКТОР ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	50
Коломійчук В.П., Солдатова Л.І. ДЕНДРОФЛОРА ОЗДОРОВЧОГО КОМПЛЕКСУ «ПРИБІЙ» (м. ПРИМОРСЬК, ЗАПОРІЗЬКА обл.)	53
Гнатюк А.М., Гапоненко М.Б. КОЛЕКЦІЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ РОСЛИН ЯК БАЗА ДЛЯ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ	56
Лось С.А., Терещенко Л.І. ВІДБІР ПЛЮСОВИХ ДЕРЕВ ДУБА ЗВИЧАЙНОГО (QUERCUS ROBUR L.) В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ	58
Прикладівська Т.Р. ДЕНДРОЛОГІЧНИЙ ПАРК ім. А.ТАРНАВСЬКОГО – УНІКАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ	61

5. Budzicka E. Jana Henryka Mьntza podryie malownicze po Polsce i Ukrainie (1781–1783). – Warszawa, 1982. – S.119.
6. Dyaryusz podryiy Nayiasnieyszego Stanisiawa Augusta kryla polskiego na Ukraink i bytnoьci w Krakowie aї do powrotu do Warszawy dnia 22 lipca roku 1787. – Warczawa. – S.150–151.

УДК 58.006 (477.43)

БОТАНІЧНИЙ САД ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Казімірова Л.П.

*Хмельницький національний університет, Хмельницький, Україна,
e-mail: L_kazimirova@ukr.net*

Ботанічний сад Хмельницького національного університету розташований на території студентського містечка університету на площі 5,2 га. Закладений 2003 року. Колекційно-експозиційні ділянки ботанічного саду створено садово-парковим, ландшафтно-декоративним, систематичним, ботаніко-географічним, фітоцетотичним, екологічним принципами формування зелених насаджень. Колекційний фонд ботанічного саду складає 1160 таксонів. Колекції та експозиції ботанічного саду університету є навчальною, науковою та еколого-просвітницькою базою для студентської й учнівської молоді міста та Хмельницької області.

Kazimirova L.P. Botanical garden as important composition of educational and educational environment of Khmelnytsky national university

The Botanical Garden of Khmelnytsky National University is located on the territory of the student campus of the University on the area of 5,2 hectares. It was founded in 2003. The collection and exposition areas of the botanical garden are created by garden-park, landscape-decorative, systematical, geographical, phytocetotical, ecological principles of formation of green plantations. The collection fund of the botanical garden is 1160 taxa. The collections and exhibitions of the Botanical Garden of the University are the educational, scientific and ecological bases for pupils and students of the city and Khmelnytskyi region.

Ботанічний сад Хмельницького національного забезпечує формування і збереження документованої колекції живих рослин, що використовується в навчальних, наукових, еколого-просвітницьких цілях, а також засобами колекційно-експозиційних ділянок створює на території університету високодекоративний ландшафтно-архітектурний ансамбль, що є важливою складовою навчально-виховного середовища.

Ботанічний сад Хмельницького національного університету розташований у південно-західній частині м. Хмельницького на 5,2 га території університету (з них 2,21 га включено до природно-заповідного фонду України як ботанічний сад місцевого значення). Закладений 2003 року.

Географічне розташування – 49°24'27" північної широти та 26°57'42" східної довготи. Територія ботанічного саду знаходиться на висоті над рівнем моря від 307,0 м до 330,0 м і розташована на схилах древньої балки, тальвегом якої тече невелика річка Немийка. Територія характеризується різноманітними

формами рельєфу: тут є долина природного походження (площею близько 2,6 га), терасовані схили балки (12-30 °), круті уступи (місцями більше 50 °), рівнинні ділянки. Материнською породою ґрунтового покриву ботанічного саду є оглеєні суглинки, на які значний вплив мають ґрунтові води. Середньорічна температура повітря становить 7,1 °С вище нуля, найнижча вона у січні – 5,5 °С нижче нуля, найвища – у липні – 18,0 °С вище нуля. Протягом року у місті випадає 669 мм опадів, середня відносна вологість повітря – 79 % (Шевченко, 2015).

Сучасні тенденції в організації ботанічних садів спираються на формування колекційно-експозиційних ділянок і тематичних садів за систематичним, ботаніко-географічним, фітоценотичним, екологічним, садово-парковим та ландшафтно-декоративним принципами, тобто при проектуванні насаджень використовуються наукові принципи організації території з поєднанням елементів різних принципів та підходів (Кузнецов, 1994; Кучерявий, 2008).

При створенні колекційно-експозиційних ділянок Ботанічного саду Хмельницького національного університету використано різні принципи формування зелених насаджень.

Поєднанням різноманіття рослинного матеріалу і природних умов у саду створено зразки садово-паркового мистецтва, де демонструються традиції й культура різних народів в облаштуванні ландшафту, зокрема: ландшафтним плануванням виконано ділянки Хвойних і Листяних рослин, кам'янисту гірку, Олімпійський сад; регулярним стилем – партерну частину навчального корпусу №4 з Розарієм та рабатками, Сад студентської дружби, Сад студентського дозвілля; топіарне мистецтво використане при створенні Саду кульок і Саду студентської дружби, Версальського візерунку; далекосхідну філософію створення садів демонструють різні типи Японського саду (Символічний, Країна знань, Країна Японія, Плин часу).

Систематичним принципом створення родових і видових комплексів облаштовано ділянки Хвойних та Листяних рослин, Сад студентського дозвілля, Розарій, Алею великих українців (колекції Туй, Ялівців, Тисів, Сосен, Кипарисовиків; Магнолій, Вейгел, Кизильників, Пухироплідників, Рододендронів, Троянд, Хост та ін.).

Ботаніко-географічний, фітоценотичний та екологічний принципи створення колекційно-експозиційних ділянок застосовані при створенні ділянок Японського саду, Подільської діброви «Болонський модуль» та ділянки рідкісних і зникаючих рослин Хмельниччини. На чотирьох частинах Японського саду (Символічний, Країна знань, Країна Японія, Плин часу) зібрано колекцію східноазійської флори.

Станом на 1.01.2018 року колекційний фонд Ботанічного саду Хмельницького національного університету складає 1160 таксонів в кількості близько 30 тис. рослин. Рослини привозились з ботанічних садів і розсадників Львова, Києва, Тернополя, Чернівець, Запоріжжя, Харкова, Дніпропетровська, Умані, Олександрії, приватних колекцій, а також з природної флори Хмельниччини під час експедиційних досліджень.

У Ботанічному саду Хмельницького національного університету зростає 55 деревних та 46 трав'яних видів, які увійшли до світових «червоних списків», Червоної книги України та охороняються на регіональному рівні в Хмельницькій області.

Колекції та експозиції ботанічного саду університету є навчальною, науковою та еколого-просвітницькою базою для студентської й учнівської молоді міста та Хмельницької області.

Тут проходять численні ознайомчі та навчальні екскурсії; колекційно-експозиційні ділянки є місцем проведення навчальних занять та практик студентів спеціальностей «Екологія», «Середня освіта (Біологія)», «Дизайн», «Архітектура та містобудування», «Психологія», «Соціальна робота», «Соціально-психологічна діяльність та соціальна реабілітація».

Важливо, що ботанічний сад є важливою складовою навчально-виховного середовища, завдяки якому формується новий екологічний світогляд, розуміння прекрасного, естетичні та етичні цінності. Залучення молоді до наукових досліджень об'єктів фіторізноманіття, агротехнічних робіт з посадки, поливу рослин формує турботливе ставлення до біоти, праці садівника та ландшафтного архітектора.

Список літератури

1. Шевченко О.Г. «Оцінка вразливості та заходи з адаптації до зміни клімату: м. Хмельницький» / О.Г. Шевченко, О.Я. Власюк. – К. : Національний екологічний центр України, 2015. – 8 с.
2. Кузнецов С.И. Формирование основных типов экспозиций в ботанических садах и дендропарках / [С.И. Кузнецов, Ю.А. Клименко, Г.А. Миронова и др.]. – К. : Наукова думка, 1994. – 198 с.
3. Кучерявий В.П. Озеленення населених місць / В.П. Кучерявий. – Львів : Світ, 2008. – 456 с.

УДК 37. 015. 31: 57. 081. 1

ЕКОЛОГО-ПРОСВІТНИЦЬКЕ ЗНАЧЕННЯ БОТАНІЧНОЇ КОЛЕКЦІЇ ПОЛТАВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Бедніна В.Г.

*Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді,
м.Полтава, Україна, ekocentrpoltava@ukr.net*

Резюме: У статті висвітлено роль ботанічних колекцій, як основи формування екологічної культури школярів. Розглядається колекція відкритого та закритого ґрунту Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді як осередок для проведення науково-дослідницької, природоохоронної, практичної роботи.

Summary: Bednina V.G. Ecological and educational value of the botanical collection of the Poltava regional ecological and naturalistic center student youth.

*Матеріали сесії Ради ботанічних садів України
Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 60-річчю позашкільного навчального закладу
"Дитячий парк «Запорізький міський ботанічний сад»"
Запорізької міської ради Запорізької області*

Верстка, оригінал-макет та друк виконані
у редакційно-видавничому відділі
Запорізького національного університету

Відповідальний за випуск *Єрьомина Т.І.*
Редактор *Артюх-Савлущинська І.Ю.*
Технічний редактор *Браженко Л.А.*

Підп. до друку. Формат 60×90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк.6,5
Замовлення №. Наклад 100 прим.

Запорізький національний університет
69600, м. Запоріжжя, МСП-41
вул. Жуковського, 66

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 5229 від 11.10.2016